

**ارتقاء سلامت نظام اداری
از منظر
آموزه‌های اسلامی**

مؤلفین: دکتر مهدی اسلام پناه، دکتر سیدمهدی الوانی

سرشناسه	: اسلام‌پناه، مهدی، ۱۳۶۳
عنوان و نام پدیدآور	: ارتقاء سلامت نظام اداری از منظر آموزه‌های اسلامی/مؤلفین مهدی اسلام‌پناه، سیدمهدی الوانی : ویراستار مسعود آزاد.
مشخصات نشر	: تهران: منشور سمیر، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۱۱ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۷-۰۷۰-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: اصلاح نظام اداری -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	: Religious aspects -- IslamCivil service reform --
موضوع	: سازمان‌های دولتی -- فساد
موضوع	: Administrative agencies -- Corrupt practice
شناسه افزوده	: الوانی، سیدمهدی، ۱۳۳۲
شناسه افزوده	: آزاد، مسعود، ۱۳۶۰ - . ویراستار
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶ الف۲۸۶الف/۶۷BPT۳۳
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۶۵۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۷۶۰۵۳۲

ارتقاء سلامت نظام اداری از منظر آموزه‌های اسلامی

تألیف: دکتر مهدی الوانی، م.ا.پناه، دکتر سید مهدی الوانی

ویراستار: مسعود آزاد

ناشر: منشور سمیر

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول-۹۶

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۷-۰۷۰-۸

حق چاپ: ۱۳۹۶، انتشارات منشور سمیر www.manshoorsamir.ir تماس: ۰۲۳۶۱۷۷۷۱۱۹

همه حقوق محفوظ است. هرگونه نسخه برداری، اعم از زیراکس و بازنویسی، ذخیره کامپیوتری، اقتباس کلی و جزئی (به جز اقتباس جزئی در نقد و بررسی و اقتباس در گنومه در مستندنویسی و مانند آن‌ها) بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع و از طریق مراجع قانونی قابل پیگیری است.

فهرست مطالب

۱	مقدمه:
	فصل اول
۵	مفهوم فساد در رویکرد اسلامی
۷	مفهوم فساد
۸	فساد اداری
۹	مبانی اعتقادی (ارزشی) اسلام در خصوص فساد
۱۵	اصول اخلاقی و فساد اداری با تاکید بر دیدگاه اسلامی
۱۷	ریشه‌های فساد اداری از نظر اسلام
۱۸	۱- نظام نادرست گزینش و استخدام
۲۱	۲- خلاءهای نظارتی (نظام غیر جامع نظارت)
۲۶	۳- نظام غیراصولی ارزشیابی
۲۹	۴- ناکافی بودن حقوق و مزایای کارکنان
۳۳	۵- فاصله گرفتن از ارزش‌های معنوی و اخلاقی
۳۶	۶- نگرش نادرست به کار و مسئولیت
۳۷	۷- غلبه فرهنگ خودخواهی و منفعت‌طلبی
۳۹	۸- گسترش فرهنگ اشرافی‌گری و تجمل‌خواهی
۴۴	۹- گسترش فرهنگ قانون‌گریزی

- ۱۰- تبعیض و بی‌عدالتی..... ۴۵
- ۱۱- کاهش سطح وجدان کاری و کنترل درونی..... ۴۷
- ۱۲- پیروی از هوا و هوس، نیازهای شهوانی..... ۴۹
- ۱۳- ساختار مالکیت..... ۴۹
- ۱۴- عدم وجود شفافیت و پاسخگویی در فعالیت‌های نظام اداری..... ۵۰
- ۱۵- ضعف ساز و کارهای نظارتی، عدم قاطعیت در حسابرسی..... ۵۰
- ۱۶- نبودن ثبات در قضاوت و به کارگیری قضاوت فاسد در نتیجه عدم تناسب جرم با تعزیر..... ۵۱
- رویکرد اسلامی به ارزش با فساد..... ۵۵
- روش‌های پیشگیری از فساد اداری با توجه به آموزه‌های اسلامی..... ۵۶
- ۱- احیاء و تقویت فرهنگ دینی و ارزش‌های اخلاقی..... ۵۶
- ۲- تغییر نگرش ملی نسبت به کار و مدیریت در سازمان..... ۵۸
- ۳- اصلاح ساختار استنداردی..... ۶۰
- ۴- تأمین هزینه‌های ضروری کارکنان..... ۶۱
- ۵- نظارت و کنترل دقیق، جامع و آسان..... ۶۲
- ۶- عدالت و از بین بردن تبعیض‌ها..... ۶۴
- ۷- پالایش نظام اداری از افراد فاسد..... ۶۵
- ۸- تدوین نظام جامع و دقیق ارزشیابی..... ۶۵
- ۹- فرهنگ‌سازی برای صرفه جویی در مصرف بیت‌المال..... ۶۸
- تدابیر پیشگیرانه اسلامی در مبارزه با فساد اداری..... ۶۹
- راهکارهای مبارزه با فساد اداری در آموزه‌های اسلامی..... ۷۶
- ۱- تقوا و خودکنترلی..... ۷۸
- ۲- کنترل و نظارت اجتماعی (بیرونی)..... ۸۴

- ۳- سلامت کارگزاران نظام اداری و حکومتی..... ۸۶
- ۴- مبارزه با انحصارگرایی ها و انحصارطلبی ها..... ۸۷
- ۵- عدم تبعیض در برخورد با فساد..... ۸۹
- شیوه علوی مبارزه با فساد در جامعه..... ۸۹
- علل سبب و نابودی ملت های و لزوم عبرت آموزی از حکومت های پیشین..... ۸۹
- معیارهای کزینش و انتخاب کارگزاران دولت و لزوم تأمین مالی آنها (مبارزه با فقر)..... ۹۰
- رعایت اصل سلامت اداری و سپردن کار به کاردان..... ۹۱
- ضرورت ارتباط مستمر و شفاف حکومت با ملت و پاسخگویی دولتمردان به جامعه..... ۹۱
- معیارهای انتخاب قضات و ضرورت با آوایش نیازهای آنها..... ۹۳
- حسابرسی از اموال مسئولان و ضرورت اظهار ارایه از سوی مقامات ارشد حکومتی..... ۹۶
- تأکید بر کنترل و نظارت کارگزاران دولت و برخورد با فساد و خیانتکاران به اموال عمومی بدون هیچ گونه اغماض یا مصالحه..... ۹۷
- عوامل بازدارنده فساد اداری از نگاه امیرالمؤمنین علی (ع)..... ۹۸
- ۱- عوامل روانی و رفتاری..... ۹۸
- ۲- عوامل سازمانی و مدیریتی..... ۱۰۱
- ۳- عوامل فرهنگی و اجتماعی..... ۱۰۷
- ۴- عوامل سیاسی..... ۱۱۰
- ۵- عوامل اقتصادی..... ۱۱۲
- آثار و پیامدهای تکاملی حکومت امام علی (ع) در مبارزه با فساد اداری..... ۱۱۸

فصل دوم

۱۲۳ رویکرد اسلامی سلامت اداری

۱۲۵ مفهوم سلامت اداری

۱۲۶ عوامل مؤثر بر سلامت نظام اداری در آموزه‌های اسلامی

۱۲۶ عوامل ارزشی

۱۲۶ ۱- وجوب کفایی تأمین نیازهای اساسی جامعه

۱۲۷ ۲- پیشگیری از فعالیت‌های ناسالم سازمانی

۱۲۷ ۳- منع بخشش اموال عمومی

۱۲۸ ۴- صیقل‌جویی در اموال عمومی

۱۳۰ ۵- برخورد تاطع با نزدیکان متخلف

۱۳۱ عوامل درون‌سازمانی

۱۳۱ عوامل ساختاری

۱۳۱ - تصمیم‌گیری مشورتی

۱۳۲ - قانون‌گرایی

۱۳۳ - شفافیت در امور

۱۳۴ - پاسخ‌گویی

۱۳۵ - نظارت سازمانی

۱۳۶ - نهادینه‌سازی فرهنگ نقد و نقدپذیری

۱۳۷ عوامل رفتاری

۱۴۰ - آموزش و پرورش

۱۴۱ - رعایت شایسته‌سالاری

۱۴۲ - تشویق و تنبیه

عوامل برون سازمانی.....	۱۴۳
۱- عوامل سیاسی.....	۱۴۳
۲- اثرگذاری مردم در سلامت و بقای نظام اداری.....	۱۴۴
۳- تکریم ارباب رجوع.....	۱۴۵
۴- ارتباط چهره به چهره با مردم.....	۱۴۵
۵- رعایت آزادی مشروع مردم.....	۱۴۶
۶- نظارت همگانی.....	۱۴۷
عوامل قضایی.....	۱۴۷
۱- پاکسازی نظام اداری.....	۱۴۸
۲- بازگرداندن اسوا ل - سوم.....	۱۴۸
راهبردهای ارتقای سلامت اداری در آموزه های اسلامی.....	۱۴۹
۱- راهبردهای زمینه ای.....	۱۴۹
۲- راهبردهای سازمانی.....	۱۵۸
۳- راهبردهای اجتماعی.....	۱۶۹
اخلاق اسلامی در نظام اداری از دیدگاه امام علی (ع).....	۱۷۴
۱- نگاه به مردم در اخلاق اداری.....	۱۷۹
۲- اصول اخلاق اداری در اسلام.....	۱۸۱
اخلاق در آموزه های و ارزش های دینی و ویژگیهای اخلاقی کارگزاران.....	۱۸۸

فصل سوم

مدیر و مدیریت در نهج البلاغه.....	۱۹۱
ویژگی های مدیر و مدیریت در نهج البلاغه.....	۱۹۳
وظایف مدیریت اسلامی از دیدگاه امام علی (ع).....	۲۰۱

- ۱- وظایف عام مدیریت اسلامی ۲۰۱
- ۲- وظایف خاص مدیریت اسلامی ۲۰۹
- معیارهای شایسته‌سالاری مدیران در نهج البلاغه ۲۱۵

فصل چهارم

- عهدنامه ۵۳ نهج البلاغه ۲۳۹

فصل پنجم

- پیشینه و مطالعات فساد اداری ۲۶۹
- مطالعات انجام شده ۲۷۱
- نتیجه‌گیری کلامی ۲۸۴
- پیشنهادهای ۲۹۰
- منابع ۲۹۷

متأسفانه تربیت بد و لاقیدی برخی افراد موجب تشدید و علنی شدن جنبه‌های گوناگونی از فساد گردیده که امروز دیگر نمی‌توان آن را منحصر به مسائل خانوادگی، شخصی و اخلاقی نمود. نتایج این پدیده ویرانگر امروز از نهانخانه اسرار شخصی افراد بیرون آمده و حوزه‌های مختلف حیات اجتماعی و اقتصادی جوامع بشری را به تهدید کشانده است.

انسان‌ها در طول انوار گشته، خواستار جامعه‌ای ایده‌آل و مطلوب بوده‌اند و همچنان آرزوی دستیابی به چنین جامعه‌ای را در سر می‌پروراند؛ جامعه‌ای که از هرگونه نازیبایی و کج روی‌های اجتماعی، سیاسی، اخلاقی، اقتصادی و فرهنگی به دور باشد. از دیدگاه آیات قرآن و روایات معصومان علیهم السلام، برآوردن چنین آرزویی، از وظایف رهبران و زمامداران جامعه اسلامی است. نیازهای مادی بشر یکی از واقعیت‌های زندگی است و تأمین این نیازها از راه صحیح آن همواره مورد توجه دین و رهبران دینی بوده و انسان را به تلاش و کسب درآمد حلال تشویق کرده‌اند.

با توجه به اعتبار سنت نبوی و علوی و شأن والای این بزرگواران در هدایت جامعه اسلامی، منابع تاریخی و روایی شیعه و اهل سنت حاکی از آن است که اصحاب پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و معصومان علیهم السلام در پرتو اعتقاد به عصمت ایشان و سفارش‌های مؤکد در آیات قرآن به پیروی از آن‌ها، در ثبت و ضبط اعمال و رفتار پیشوایان دینی بسیار کوشیده‌اند. هدف اصلی آن‌ها، پایه‌گذاری اصولی برای الهام‌گیری و الگوپذیری دیگر نسل‌ها در تحقق جامعه آرمانی و گسترش عدل و داد و رشد و تعالی حقیقی انسان بوده است. برای آنکه تحلیل و ارزیابی و بهره‌برداری از سیره نبوی و علوی به کمک منابع

تاریخی و روایی آسان‌تر صورت بگیرد، بهتر است سیره آنان، بر اساس ساحت‌های رفتاری و گفتاری آن‌ها دسته‌بندی شود. از قلمروهای اساسی که جامعه امروزی به‌طور آشکار و نهان، گرفتار و نیازمند راه‌حل ریشه‌ای درباره آن است، مسائل حوزه اخلاق اجتماعی و مفاسد و انحراف‌های این حوزه است.

با توجه به سرکش و طغیانگر بودن نفس اماره که حتی پیامبران الهی هم از خطر آن به خدا پناه می‌بردند، همه انسان‌ها در معرض خطر تسلط نفس اماره هستند؛ اما این خطر برای مسئولان و مدیران که از امکانات مادی و قدرت ظاهری بیشتری برخوردارند، بیشتر و خطرناکتر است.

"سازمان اداری به دنبال آن تمیزات اجتماعی، پایه و اساس هر نوع اعمال قدرت و حاکمیت ملت‌هاست. با توجه به جهان سمول و دائمی بودن احکام اسلامی، سازمان اداری و اجرایی حکومت اسلامی باید برخوردار از ویژگی‌های مثبت و الهی حکومت‌ها و بری از خصوصیات منفی و شیطانی آن‌ها در تمام مکان‌ها و زمان‌ها باشد. سازمان‌هایی که بر اساس علم و فن اداره بنا شده است به ضرورت دارای ویژگی‌هایی نظیر تعطیل بردار نبودن کار اداری، پیشرفت امور بر طبق قوانین و مقررات اداری، مشخص بودن وظایف و تکالیف اشخاص، شکل گرفتن اقتدار و مسئولیت افراد در قالب سلسله مراتب اداری، جدا بودن درآمد اداری و درآمد شخصی، وابسته ماندن مقامات و سمت‌های اداری به صلاحیت‌ها، می‌باشد. اگر به این ویژگی‌ها ارزش‌هایی مانند تقوا، توکل به خدا، عدالت، امانت داری، مردم داری، دور اندیشی، اعتماد به نفس، تکیه بر ابداع و ابتکار، سعه صدر، مسئولیت‌پذیری و وظیفه‌شناسی نیز از ارزش‌های ناب اسلامی هستند، اضافه شود،

سازمان‌های اداری ای به وجود خواهد آمد که شایسته و بایسته نظام اسلامی است" (مقام معظم رهبری در گردهمایی هیأت‌های رسیدگی به تخلفات اداری سراسر کشور، ۱۳۶۸)

اهمیت پرداختن به مقوله فساد اداری با توجه به اسلامی بودن نظام جمهوری اسلامی ایران باید در چارچوب آموزه‌های اسلامی انجام گیرد و می‌توان اظهار داشت زمانی می‌توان بیشترین بازخورد را گرفت که استفاده از آموزه‌های مقدس اسلامی خاصه کتاب فاخر نهج‌البلاغه، در چارچوب رویکردهای مدیریتی نظام صورت پذیرد.

بی‌شک، پیروی و الگوبرداری از شیوه‌های حسنه و هماهنگ کردن خوی و منش اجتماعی انسان با سیره پیشوایان دینی لازم و ضروری است. از این رو، بر آنیم تا با نگاهی نو به سیره رسول خدا صلی الله علیه و اله و امام علی علیه السلام، شیوه‌های گوناگون رفتاری آن بزرگواران را در برخورد با آن دسته از ناسبیب‌های اخلاق اجتماعی (فساد اداری) که جامعه نبوی و علوی و نیز جامعه کنونی گرفتار آن است، را مورد مطالعه قرار دهیم. در حقیقت، پیروی عملی از سیره پیشوایان دینی، سریع‌ترین، آسان‌ترین و کم‌خطراترین شیوه برای رویارویی با ناهنجاری‌هایی است که امنیت و سلامت روان انسان و اجتماعی را تهدید و اضرار را بر سرنوشت جامعه مسلط می‌کند.